

Macskás-szeg: A Verna-patak jobb partján egy magasabb plató mederhez közeli alján a 103. oszlophely gépi humuszosítása során kb. 30 cm mélységben a szántott homokos fekete öntéses kevert talajon több görgetett őskori kerámiát találtunk szétszóródva. Valószínűleg a közeli patak hordaléka rakta le, és keverte szét a leleteket. Alatta objektumot vagy más régészeti jelenséget nem találtunk, valószínűleg ez akkoriban ártér lehetett. A település a magasabban fekvő plató tetején helyezkedett el.

Munkatárs: Isztin Gyula.

NAGY MARCELLA

308. Pálfa határa

(Tolna megye) H?, Kö, Tő

2008. február 28-án több lelőhelyen is terepbejárást végeztem.

Felsőrácegres, Bika-rét: Helybeliek hívták fel a figyelmemet, hogy Felsőrácegres magasságában egy a Sió árterébe félszigetszerűen benyúló földnyelv tetején téglák és török kori cserepek találhatók. A száraz vetésben néhány 10 m²-es területen valóban találtam nagyobb tégladarabokat, szórványosan pedig mázatlan, késő középkori–török kori jellegű cserepeket figyeltem meg. A lelőhely jellegének tisztázása további kutatást igényel.

Felsőrácegres: A Rácegrespusztáról a Sió felé vezető dűlőút D-i felén, állítólag több alkalommal is kerültek elő csontvázak. A néhány 10 m²-nyi területen néhány apróra törött embercsonttöredék igazolta a helyiek ismereteit. Felsőrácegresen Wosinsky Mór említ egy ma már ismeretlen fekvésű honfoglalás kori temetőt; lelőhelyünk talán ezzel azonos.

Hidi-dűlő: A Miklós Zsuzsa által azonosított templomos falu helyén bejártam a rendkívül nagy területen, kb. 50 m sugarú körben szétszántott templomot. Terepbejáráson a domb DK-i lejtőjén, a Sióhoz közeli oldalon egy a templom törmelékétől elkülönülő, kb. 10×5 m-es, ÉK–DNy irányban húzódó épület felszíni nyomait is megfigyeltem.

K. NÉMETH ANDRÁS

309. Pálmonostora határa

(Bács-Kiskun megye) Sza, A, N?, Á, Kk

2008 folyamán megelőző feltárásokat végeztünk a Városföld–Algyő közötti gázvezeték nyomvonalába eső lelőhelyeken.

Csárda-dűlő, Barna-tanya (MOL P 6.): 2008. július 29. és szeptember 9. között végeztük a megelőző feltárást, 3321 m²-en. A lelőhelyet a MOL-vezeték nyomvonalának humuszosítása során Árpád-kori edénytöredékek jeleztek. A humuszos, homokos felületen rosszul érzékelhetőek voltak az objektumfoltok. A területet A és B szakaszra osztottuk, a két területet egy mélyebb fekvésű, objektummentes rész választotta el egymástól. Az A területen 116, a B területen 11 objektum került

elő. A B területen lévő objektumok nem tartalmaztak leletanyagot, így koruk meghatározhatatlan, csak feltételesen kapcsolhatjuk őket az A területhez.

Az A területen Árpád-kori és késő középkori objektumok kerültek elő. A késő középkori nagyméretű árkok és szabályos téglalap alakú gödrök csak a terület É-i részén, míg az Árpád-kori objektumok a teljes feltárási felületen előfordultak. Az objektumok közül 2 ház, 1 építmény, 1 kemence, 63 árok, 4 cölöplyuk és 43 gödör volt. Az egyik háznál sikerült megtalálni a laza humuszos homokba ásott alapárkokat, valamint a felmenő fal meszes, habarcsos maradványát. A házban sem tűzhely, sem tapasztott padló nem volt megfigyelhető. A másik ház földbe mélyített, lekerekített sarkú építmény volt. A ház sarkában réti mészkőből épített kemencét találtunk. Ennek bontása során megfigyeltük, hogy a kemencét egy alkalommal megújították. Mindkét házból Árpád-kori leletanyag került elő. A földbe mélyített ház, valamint a 30. objektum mellett, amit építménynek határoztunk meg, apró réti mészkövekkel és állatcsontokkal, valamint edénytöredékekkel borított felületet találtunk. A területet mintegy 10 cm-es vastagságban szórták fel. Értelmezésünk szerint a laza, homokos felületet tették ily módon szekerekkel járhatóvá. Az előkerült árkok egy része valószínűleg vízelvezető árok lehetett, míg másik részük kerítő árok volt.

Jelentős mennyiségű leletanyag (edénytöredékek, állatcsontok, fémananyag) került elő, mind az Árpád-kori, mind a késő középkori objektumokból. Az Árpád-kori telepen az egyik legjelentősebb lelet egy majdnem ép cserépbogrács, míg a késő középkori részen egy ásópapucs volt.

Dong-ér D (MOL P 2.): 2008. április 28. és július 4. között dolgoztunk ezen a lelőhelyen. A homokos területen a felső, bolygatott réteg eltávolítása után a sárga homokban jól érzékelhetően jelentkeztek az objektumok. A lelőhely ÉNy-i felében az I. szinten a 8–9. századi telephez tartozó árkokat, gödröket és járósinteket tudtunk megfigyelni. Néhány esetben a járósintekről feltételezhető volt, hogy földfelszíni, vagy alig a talajba mélyedő építményekhez tartoznak.

Az I. szint elbontása után, a II. szinten ugyancsak több 8–9. századi objektumot tudtunk megfigyelni, valamint előkerült egy szarmata kemencének edénytöredékekkel kitapasztott sütőfelülete is. A II. szint alatt következő III. szintben objektumok foltja nem volt érzékelhető, ugyanakkor a lemélyített metszetárkokban jól kirajzolódott az altalajba mélyedő objektumok metszete. Ezért tovább folytattuk a mélyítést és többek között így került elő két kút is, melyek leletanyaguk alapján ugyancsak a 8–9. századi telephez tartoztak. Mindkét kútnak hasonló szerkezetű fabélése lehetett, melyet csak nyomokban találtunk meg. A 127. sz. kútban az ásatási felszíntől mérve 180 cm-es mélységben találtuk meg a faszerkezetet. A kút négy sarkába cölöpöket helyeztek el, majd függőlegesen állítva, bárdolt deszkákkal kibélelték a kutat. A deszkák hossza 80 cm körül volt. A függőle-

ges deszkasor fölött egyetlen vízszintesen elhelyezett deszkát találtunk, melyet csak dokumentálni tudtunk. A másik kútnál csupán a négy cölöp nyomát és az egyik oldalon lévő fabélés maradványait tudtuk rögzíteni.

A lelőhely DK-i részén feltártunk egy szarmata házat, egy kemencét, amelynek sütőfelületét cserepekkel rakták ki. Mivel ez a kemence a szelvényfal szélénél került elő, ezért nem volt eldönthető, hogy házhoz tartozott-e vagy pedig szabadban álló volt. A DK-i terület kb. felétől ugyanazt a rétegzettséget tudtuk megfigyelni, mint az ÉNy-i részen. Ezen a területen az I. réteg jóval vékonyabb volt, és az objektumok inkább a II. rétegben rajzolódtak ki, valamint a III. réteg alatti altalajban voltak megfoghatóak, ezért ezen az ásatási területen is ásóval mélyítettünk és rétegenként bontottunk. A bontás során több árok és kopolya került elő. Végül a teljes területen 166 objektumot tártunk fel, közülük 58 a 8–9. századi, 32 a szarmata telephez tartozott, a többi esetében nem volt eldönthető, hogy melyik időszakhoz tartozhatott.

Kis országút ÉK (MOL P 3.): 2008. április 9–29. között kuttunk ezen a lelőhelyen. A szántással bolygatott felület eltávolítása után (20–30 cm) a homokos felületen gyér Árpád-kori telepjelenségeket figyeltünk meg. Előkerült egy árok, az árokhoz csatlakozó gödör, egy amorf formájú gödör és egy cölöplyuk. A szelvény ÉNy-i részét egészen az altalajig lemélyítettük. A mélyítés során kapott metszetfalban jól megfigyelhető volt a terület rétegzettsége. A felső humuszos homokréteg alatt egy világosabb sárga, kevesebb humuszt tartalmazó homokréteg következett, a metszetfalban néhol a talajképződés nyoma is rögzíthető volt. Ebben a rétegben tudtuk az Árpád-kori objektumokat megfigyelni. Az alsó homokréteg alatt fekete, kötött öntéstalajra emlékeztető elfedett réteg került elő. Ebben a rétegben is voltak objektumok, de megfigyelni csupán az altalajba mélyedő részüket lehetett. Két gödör és három cölöplyuk került elő ezen a szinten. Az egyik gödörben néhány edénytöredéket találtunk, pontos korhatározásuk nem lehetséges, feltételezésünk szerint népvándorlás koriak lehetnek.

Lehegő-dűlő (MOL P 4.): 2008. március 26. és április 21. között végeztük el a megelőző régészeti feltárást. A mintegy 1710 m²-en egy szarmata település 119 objektumát tártuk fel: 1 építményt, 11 árkot (ebből 2 karám volt), 46 gödröt, 1 kopolyát, 60 cölöplyukat. A félig földbe mélyedő építménynél tüzelés nyomát nem találtuk, ugyanakkor a teljes felületen néhány centiméter vastag lejárt réteget figyeltünk meg. Az építményen belül és kívül is cölöplyukakat rögzítettünk. A területen feltárt cölöplyukaknál néhány esetben megfigyelhető volt, hogy a cölöpöket kihegyezték. A gödrök egy része méhkas alakú gabonataroló, másik részük hulladéktároló gödör, a nagyobb méretűek agyagkitermelő helyek lehettek. Egy gödör esetében feltételezzük, hogy kopolya lehetett, mérete mellett ezt erősíti meg tölcséresen lefelé szűkülő fala is. Két árok valószínűleg egy karám része volt, illetve egy esetben a vízelvezetést is feltételezhetjük. Az objektumokra nem volt jellemző

a szarmata településeken megszokott leletbőség, igen gyakran üresek voltak, vagy csupán kevés mennyiségű durva, kézzel formált házikerámia töredéke került elő belőlük. Néhány esetben került elő finoman iszapolt és jól égetett, korongolt szürke kerámia, valamint egy esetben terra sigillata utánzatának töredékét is megtaláltuk.

A helyszíni vizsgálatok alapján feltételezzük, hogy a feltárás helyétől ÉNy-ra húzódó dombháton lehetett a település központja, míg a tervezett vezeték nyomvonala csupán a település szélét érintette.

Munkatársak: Guttyán Attiláné és Gera Ágnes régésztechnikusok, Vida Ágnes rajzoló.

SOMOGYVÁRI ÁGNES

310. Pálmonostora határa

(Bács-Kiskun megye) Sza, N, Á

Csárda-dűlő, Csuri-tanya (MOL P 5.): A gázvezeték új nyomvonalán szakfelügyelet mellett végzett humuszolás során a falu Ny-i szélén nagy mennyiségű, vastag falú, durva soványítású, népvándorlás kori cserépanyagot gyűjtöttem össze mintegy 80 m hosszan. A gépi finomnyesés után 180 m hosszúságban találtunk objektumokat. A 2008. július 21. és szeptember 5. között végzett, 1097 m²-nyi területre kiterjedő feltárás folyamán a népvándorlás kori gödrök, árkok és cölöphelyek mellett szarmata és Árpád-kori árkokat is dokumentáltunk. A lelőhelyen összesen 93 objektumot tártunk fel, közülük 1 kopolyakút, 20 gödör, 27 árok/árokészlet és 44 cölöphely. Az objektumok megoszlása korszak szerint: 23 a leletanyag alapján biztosan népvándorlás kori, 2 szarmata kori, 2 Árpád-kori, 41 leletanyag hiányában bizonytalan korú, de a betöltés és elhelyezkedés alapján mégis feltehetően népvándorlás kori; valamint 27 abszolút bizonytalan korú.

A nyomvonal keskeny volta miatt a telepszerkezet nem volt rekonstruálható, még a kerítőárkok pontosabb funkciója sem volt kivehető. A cölöphelyek elhelyezkedésében szabályosságot tapasztaltam, de sajnos az egész cölöpszerkezetes építmény nem nyúlt be a feltárási területre.

Csárda-dűlő Dél (MOL P 7.): A szakfelügyelet mellett végzett humuszolás során a falu Ny-i szélén kis mennyiségű korongolt és kézzel formált edénytöredéket is tartalmazó szarmata kori cserépanyagot gyűjtöttem. A töredékek mindegyike kizárólag a nyomvonalat keresztező földút D-i oldaláról került elő. A terepbejárás anyag alapján megindított gépi finomnyesés során ezen a területen számos, egymással szuperpozícióban lévő kopolyakút és árok került elő. Bár a földúttól É-ra fekvő nyomvonalszakaszon nem került elő leletanyag, a biztonság kedvéért errefelé is kialakítottunk egy szondát, melyben újabb objektumok kerültek napvilágra. Ezen a területen az objektumsűrűség alacsony szintű volt, az objektumok között főként gödrök és cölöplyukak szerepeltek. Az egész lelőhely igen gyér leletanyagot szolgáltatott, jó néhány – egyébként régészeti korú